

in memoriam

Zgodnja dela

fotografije: arhiv Slovenske Kinoteke

Branko Vučičević. Siva eminenca jugoslovanskega filma

Jože Dolmark

Poslovil se je Branko Vučičević (1934–2016), tudi v našem prostoru znan scenarist, vpliven filmski kritik, publicist in grafični oblikovalec, tiha kulturna avtoriteta širše regije. Sodeloval je pri nekaterih najodmevnejših, tudi politično subverzivnih projektih, recimo pri filmu **Zgodnja dela** (1969) režiserja Želimirja Žilnika. Bil je nekakšna siva eminenca sedme umetnosti na prostorih bivše države; bistveno je prispeval še k filmom Dušana Makavejeva, Bate Čengića, Karpa Godine ...

Prav Dušan Makavejev je ob njegovem slovesu lepo zapisal: »Težko najdem prave besede, s katerimi bi pojasnil, kako nenadomestljiva je izguba Branka Vučičevića. Scenarist, pisatelj, prevajalec, desna roka mnogih režiserjev, oblikovalec,

kinotečni erudit z enciklopedičnim znanjem, požiralec knjig, newyorški fluksovec iz Cvijićeve ulice ... Živel je kot neprijavljen proletarec, človek presenečenj, nikoli odvisen od kogar koli in česar koli. Istočasno je bil nekakšen skener za falirance, budale in politične preračunljivce. Blagi obliž za producentske rane, čarobni napitek za igralce, nočna mora za montažerje, suho zlato za režiserje. Vse to je vedno počel neopazno in skromno. Pred nekaj dnevi mi je mladi Puriša pustil v nabiralniku ganljivo nežen film **Mala moja iz Bosanske Krupe** in me prosil, naj ga odnesem prijatelju Branku. Bil sem vesel, ko sem opazil, da se zadnja leta nanj obračajo mladi režiserji. Zdaj se bodo morali znajti sami, kakor vedo in znajo. Zame je t. i. Brankov odhod nekaj nedopustnega.«

Ko smo ga takrat rosno mladi ekranovci na začetku sedemdesetih spoznali, smo ga imeli za najboljšega kritika tistih časov. Vneto smo brali vse, kar je objavil, iskali pa smo tudi njegove stare tekste. Še posebej radi smo brali revijo »Film danas«, ki jo je izdajala Jugoslovanska kinoteka. Zanj so pisali vsi poznejši veliki režiserji, Dušan Makavejev, Živojin Pavlović, Aleksandar Petrović, pa cenjeni teoretik Dušan Stojanović. V tej ugledni družini je kraljeval Branko Vučičević s svojimi lucidnimi teksti, ki so znali biti tudi nesramni. Rad je rušil ustaljene mite in vseskozi je iskal nepredvidljive vidike filmskega ustvarjanja. S svojim pisanjem je bil nekakšen pendant takratne moderne francoske in anglosaksonske kritike. Mi, mladi pisci, smo se morali te smelosti in prodornosti šele naučiti. Vučičević se je kritičnemu

Nedolžnost brez zaščite

Ljubezenski primer ali tragedija poštne uslužbenke

pisanju kasneje posvečal bolj redko. Nekoč, med snemanjem nekega Karpovega filma, mi je zaupal, da je nekega dne prišel do spoznanja, da zgolj pisanje o filmu zanj nima več nikakršnega smisla. Res škoda. Se je pa zato začel ukvarjati s filmskim ustvarjanjem. Novovalovska odločitev pač.

Morda je ta odločitev vzklikla že v petdesetih letih, ko se je družil s skupino beograjskih filmofilov, ki so po cele dneve čepeli v knjižnici Jugoslovanske kinoteke na ulici Kneza Mihailova in prebirali vse mogoče tuje filmske revije. Tam ga je knjižničarka, gospa Dobrović, seznanila z mladimi filmskimi navdušenci, med katerimi je bil tudi Dušan Makavejev. V tistem času je v

ugledni newyorški filmski reviji bratov Mekas *Film Culture* objavil znamenit članek o načrtih in željah mladega jugoslovanskega filma konec petdesetih let. Gre za tekst, ki je napovedal rojstvo novega filma, pri nas bolj znanega pod imenom črni film.

Preden se je novi film na začetku šestdesetih tudi zares udejanjil, se je Vučičević začel ukvarjati še z avantgardno umetnostjo, morda tudi zaradi naveličanosti nad klasičnim narativnim filmom. Privlačila ga je dejavnost Maciunasove legendarne mednarodne modernistične skupine *Fluxus*, ki se ji je kmalu pridružil. Po tej, drugi strani je bil po besedah Ranka Munitića potomec dadaistov. Tak je ostal do konca. Izkušnje z avantgardno umetnostjo je s pridom vnašal v svoje nadaljnje filmsko ustvarjanje.

Vučičević je bil avtor, soscenarist ali soredizer pri nekaj več kot desetih filmih, tudi pri filmih Dušana Makavejeva: **Ljubezenski primer ali tragedija poštne uslužbenke** (Ljubavni slučaj ili tragedija službenice P.T.T., 1967), **Nedolžnost brez zaščite** (Nevinost bez zaštite, 1968) in **Montenegro** (1981). Zlasti v prvencu o poštarici sta se z »Makom« dogovorila za kolažni koncept pripovedi, kjer se nesrečna zgodba junakinje meša z občasnimi razlagami seksologa Aleksandra Kostića in kriminologa Živojina Aleksića, pripravljanje hrane pa ima v filmu enak dramaturški naboj kakor drzne ljubezenske scene. Film

je prinesel povsem novo senzibilnost in je s svojim kolažnim ritmom predstavljal popolno novost v pestrem mednarodnem gibanju novovalovskih kinematografij širom po svetu. V naslednjem sodelovanju sta avtorja odšla še korak dlje in v *Nedolžnosti brez zaščite* ustvarila neobičajen filmski unikum, v katerem sta za osnovo vzela scene iz istoimenskega prvega srbskega zvočnega filma, posnetega leta 1942, mednje pa vstavila telovadne ekshibicije režiserja-performerja in takratne zvezde Dragoljuba Aleksića, ki sta jih posnela sama. Makavejev in Vučičević sta ustvarjala kolažno filmsko strukturo ter ves čas spretno in provokativno na najrazličnejše načine intervenirala v filmski material, na primer ročno barvala črno-beli filmski trak in počela podobne vragolije. Ne nazadnje pa jima je pred cenzorji uspelo skriti še eno politično »nesramnost« – precejšnjo fizično podobnost med Aleksićem in Josipom Brozom Titom. Film je bil nagrajen na številnih festivalih in je iz Makavejeva dokončno naredil mednarodno filmsko legendo. Branko je, kakor vedno, ostal malce v senci, tudi zato, ker je sam tako hotel.

Tu je še sodelovanje pri kulturnem filmu Želimirja Žilnika **Zgodnja dela** (Rani radovi, 1969) v produkciji takrat izredno liberalnega novosadskega Neoplanta filma. Ta se ni ustrašil provokativne zgodbe o štirih revolucionarjih, ki so hoteli klasično komunistično teorijo uskladiti s socialističnim vsakdanom, in film je v času razcveta radikalnega

Montenegro

Vloga moje družine v svetovni revoluciji

Slike iz življenja udarnikov

političnega filma prejel zlatega medveda na festivalu v Berlinu. Doma so ga sprejeli drugače, saj se je že začela gonja proti »črnemu valu«, ki se je končala žalostno, z brionskimi sejami poleti leta 1972.

Branko je bil tudi soavtor dveh podobnih političnih filmov bosanskega režiserja Bahrudina (Bate) Čengića **Vloga moje družine v svetovni revoluciji** (Uloga moje porodice u svjetskoj revoluciji, 1971) in **Slike iz življenja udarnikov** (Slike iz života udarnika, 1972). Svojo avantgardno artistično držo pa je ob tako ljubem dadaizmu in dizajnu avtorsko vnesel v dokumentarno-igrani film **Šumanović - komedija umetnika** (1987) Branimirja Dimitrijevića in Borisa Miljkovića ter v dva filma Karpa Godine, **Splav meduze** (1980), ki govori o Ljubomiru Mičiću in ostalih protagonistih avantgardnega umetniškega gibanja po prvi vojni z imenom Zenit, ter **Umetni raj** (1990), zgodbo o prijateljevanju med slovenskim filmskim pionirjem Karolom Grossmannom (Gatnikom) in arhitektom, vojakom na okrevanju v zaledju Ljutomera, ki je kmalu po prvi svetovni vojni postal znan kot režiser Fritz Lang.

Vučičević se je na prvi pogled vse življenje ukvarjal z malenkostmi. V drobnih opilkah je vedno znal najti velike stvari. Uporniškega duha je ohranil do zadnjega. Tako se je menda vrغل na tla, samo zato, da bi dokazal, da lahko kljub letom brez težav zopet

vstane. To zgodbo mi je pred kratkim povedal njegov prijatelj Slobodan Šijan. Še eden, ki je na stare dni film zamenjal za dizajn, kakor se je o tem vedro šalil tudi Branko sam.

Bil je pameten in fin človek, ki je vedno pomagal in bil v oporo mnogim, a je ostajal v ozadju. Veliko je napisal, tudi knjig. Pisal je v čudnih pozah, v sobah, ki so bile natrpane s knjigami. S pisalnim strojem je sedel na pručki na postelji. Ne vem, kako se mu je

z njegovimi dolgimi nogami uspelo spraviti v ta položaj.

Ne bom pozabil, kako hitro je stopal po ulici. Zverinsko kadil in posledično tudi zverinsko kašljal. Vedel je, da je moja žena zobozdravnica, zato mi je pogosto rekel: »Zaradi zobobola trpim kot pravi junak Krleževih romanov.«

Branko, Mako je rekel, da se ne strinja s tvojim odhodom. Jaz pa mislim, da te tam zgoraj vsaj zobje ne bolijo več.

Umetni raj